

Особливості соціометричного статусу осіб раннього юнацького віку з різним рівнем особистісної тривожності (сфера неформальних взаємин)

Соціометричний статус	Рівень тривожності							
	Високий		Середній з тенденцією до високого		Середній з тенденцією до низького		Низький	
	кількість обстеж.	%	кількість обстеж.	%	кількість обстеж.	%	Кількість обстеж.	%
«Зірка»	5	41,7	5	22,8	13	32,5	9	56,2
Популярний	3	25	9	40,9	14	35	4	25
Зневажуваний	3	25	7	31,8	9	22,5	2	12,5
Ізольований	1	8,3	1	4,5	4	10	1	6,3

Результати емпіричного дослідження показали, що у співвідношенні соціометричного статусу (у сфері формальних стосунків) та рівня особистісної тривожності в ранньому юнацькому віці, єдина тенденція не спостерігається, оскільки, наприклад, респонденти зі статусом «зірка» мають як високу тривожність (16,7%), середню з тенденцією до високого (13,6%), так і з тенденцією до низького рівня тривожності (25%) та низькою тривожністю (43,7%). Це саме простежується і в обстежуваних зі статусом «зневажуваний», з високою тривожністю – 50%, з середньою із тенденцією до високого – 45,5%, та з тенденцією до низького – 32,5%, а з низьким рівнем тривожності – 18,8% проте в даному випадку, досліджуваним більшою мірою притаманна висока тривожність.

Таким чином, результати психодіагностичного дослідження підтвердили зроблене нами припущення стосовно взаємозв'язку соціометричного статусу та особистісної тривожності, оскільки рівень тривожності певним чином впливає на якість та характер міжособистісних взаємин в ранній юності та навпаки.

Висновки. Ранній юнацький вік – період бурхливого особистісного становлення, пора усвідомленої проби власних позицій, завершального етапу формування цілісної Я-концепції. Це період, в якому міжособистісне спілкування набуває нового, більш глибокого та важливого значення, де особистість може реалізувати потребу у самовизначенні, проявляти свою індивідуальність, намагається реалізувати свій потенціал. Етап, на якому перешкоди у реалізації даних потреб, ймовірно, може спровокувати зростання рівня особистісної тривожності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Заброцький М.М. Основи вікової психології. [Навч. пос.] / М. М. Заброцький. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2008. –112 с.
2. Кон И.С. Психология ранней юности / И.С. Кон. – М. : Просвещение, 1989. – 256 с.
3. Опалюк О.М. Особливості взаємозв'язку соціометричного статусу старшокласників і стилів спілкування / О.М. Опалюк, Т.Л. Опалюк // Проблеми сучасної психології: зб. наук. пр. Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С. Костюка АПН України. – Вип. 7. – С. 529–539.
4. Прихожан А.М. Тревожность у детей и подростков: психологическая природа и возрастная динамика. учеб. пособие / А.М. Прихожан. – М. : НПО «МОДЭК», 2000. – 304 с.
5. Прихожан А.М. Психологическая природа и возрастная динамика тревожности (личностный аспект): дис. доктора психологічних наук: спец. 19.00.01. / А.М. Прихожан. – М., 1996. – 307 с.
6. Степанов О.М. Психологічна енциклопедія / О.М. Степанов. – К. : «Академвидав», 2006. – 424 с.

Рибка В.

Науковий керівник – Чорна І.М.

ГОТОВНІСТЬ ДО ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

Актуальність дослідження. Сучасній молодій людині досить складно здійснити вибір професії з урахуванням покликання, нахилів, здібностей через, те що варіантів вибору кар'єри у сучасному суспільстві досить багато, оскільки ринок праці в Україні став значно динамічнішим і диференційованим, а молоді люди не достатньо орієнтуються в особливостях різних професій. Поява нових спеціальностей замість тих, що втратили актуальність, збільшення кількості

спеціальностей, що вимагають високої кваліфікації, постійне підвищення вимог до рівня знань і вмінь спеціаліста – все це потрібно враховувати молодій людині при обранні майбутньої професії. Вибір професії – це велика відповідальність, що лягає на плечі ще зовсім юної особистості, саме в цей момент постає проблема готовності до професійного самовизначення.

Вивченню проблеми формування готовності до різних видів діяльності присвячені філософські, соціологічні та психолого-педагогічні дослідження цілого ряду вчених: Б. Г. Ананьєв, М. І. Дяченко, Л. А. Кандибович, Г. С. Костюк, М. Д. Левітов, В. М. Мясичев, С. Л. Рубінштейн, С. М. Чистякова, О. І. Мешко, І. М. Чорна та ін. Вибір старшокласниками майбутньої професії з точки зору специфіки юнацького віку, особливостей соціалізації учнів старших класів аналізували психологи Р. Бернс, Л. Божович, І. Кон, В. Рибалка, П. Шавір та інші. Особливості формування готовності учнів загальноосвітніх навчальних закладів до вибору певних професій досліджували А. Бас, О. Губенко, Н. Ковальська, В. Мачуський, О. Мельник, О. Мерзлякова, А. Назарчук, Л. Пасечнікова, А. Пашинський, О. Пашенко, О. Сафронова, Н. Шевченко та інші.

Аналіз наукової літератури дозволяє зробити висновок, що термін «самовизначення» використовується для позначення процесу дорослішання людини, формування життєвої перспективи, життєвих планів, вибору професії, своєї думки стосовно факту, події, тобто для характеристик осмисленої та цілеспрямованої діяльності людини, що врешті-решт приводить до досягнення поставленої мети.

Метою статті є дослідити та теоретично обґрунтувати зміст та структуру готовності учнівської молоді до професійного самовизначення.

Дослідники, так чи інакше, пов'язують самовизначення людини з процесом вибору нею власної позиції, свого життєвого шляху і розглядають цю категорію в аспекті ціннісно-змістовного підходу. Будучи найважливішим елементом самовизначення, ціннісні орієнтації, життєві плани і цілі, як вважає Є. І. Головаха, роблять акцент на самодетермінації особистості, її орієнтації на майбутню життєву перспективу. При цьому слід враховувати наявність у людини ієрархії життєвих цінностей (матеріальна забезпеченість, робота, сім'я, здоров'я, відпочинок, творчість та ін.). Тут важливо відзначити, що процес самовизначення відбувається ефективніше, коли людина шукає особистісні смисли свого існування, визначає своє ставлення до суспільно-виробленої системи цінностей, тобто в основі самовизначення покладено особистісне самовизначення, що забезпечує орієнтацію у навколишньому світі [2;6].

Психологічна готовність розглядається як істотна передумова будь – якої цілеспрямованої діяльності, її регуляції, стійкості та ефективності. Існує два основних підходи до визначення змісту та структури психологічної готовності: функціональний та особистісний. Функціональний підхід – психологічна готовність як певний стан психічних функцій, який забезпечує високий рівень досягнень при виконанні того чи іншого виду діяльності [1]. Цей стан близький до феномену, який О. О. Ухтомський назвав «оперативним спокоєм».

З точки зору особистісного підходу психологічну готовність розглядають як результат підготовки по певній діяльності. Відповідно до цього підходу, готовність розуміється як стійке багатоаспектне та ієрархізоване утворення особистості, яке включає ряд компонентів (мотиваційний, когнітивний, операційний тощо), адекватних вимогам, змісту та умовам діяльності, які в своїй сукупності дозволяють суб'єкту більш або менш успішно здійснювати діяльність [4]. Слід зазначити, що в межах особистісного підходу існує розподіл психологічної готовності на довготривалу та ситуативну. Довготривала готовність є стійким комплексом особистісних професійно важливих якостей, необхідних для успішної діяльності в багатьох ситуаціях. Дана система існує постійно, є провідною передумовою регуляції діяльності в цілому. Ситуативна готовність є активно дієвим станом особистості, 4-рьох функціональною системою, яка виникає в тісному зв'язку із структурою зовнішньої взаємодії (конкретною ситуацією і завданнями, які потрібно розв'язати). При цьому зазначається, що категорії психологічної готовності є одночасно категорією теорії особистості (як довготривала готовність) і теорії діяльності (як ситуативна готовність) і теорії діяльності [3].

Психологічна готовність – це виявлення суті властивостей і стану особливостей. Готовність – це не тільки властивість чи ознака окремої особистості, це концентрований показник суті діяльності особи, міра її професійної здібності. Психологічна готовність включає в себе, з однієї сторони, запас професійних знань, умінь і навичок, з іншої – риси особистості: переконання, педагогічні здібності, інтереси, професійна пам'ять, мислення, увага, педагогічна

спрямованість думки, працездатність, емоційність, моральний потенціал особистості, що забезпечать успішне виконання професійних функцій [4].

Г.В.Сорокоумова (1990р.) вказує, що феномен готовності включає не тільки мотиви, переконання, потребу в певній діяльності, але і сформованість системи знань, умінь, навичок та адекватну самооцінку професійних та особистісних якостей, а також певний емоційний настрій [7]. Готовність до вибору професії є складним системним утворенням, яке складається з таких компонентів:

- Операційно-дійовий
- Емоційно-вольовий
- Мобілізаційно-настроювальний
- А.А. Деркач, Л.Є.Орбан (1995р.) виділяють такі структурні компоненти:
- Мотиваційний – позитивне ставлення до певного виду діяльності, бажання цим займатись.
- Когнітивний – наявність необхідних знань, уявлень.
- Гностичний – володіння способами та прийомами, що необхідні в даному виді діяльності.
- Емоційно-вольовий – самоконтроль, здатність відчувати задоволення від роботи та ін..
- Оцінний – самооцінка своєї професійної підготовки [7].

Сутність поняття «готовність до діяльності» має різні підходи, що пояснює різні точки зору дослідників з цієї проблеми. Ми, поділяючи думку тих дослідників, які готовність до професійного самовизначення розглядають як складний цілісний стан особистості, в ході свого дослідження опирались на таку структуру готовності до професійного самовизначення:

Мотиваційний компонент готовності до професійного самовизначення визначає ставлення старшокласника до вибору майбутньої професії, а основними показниками його прояву є наявність відповідних професійних інтересів та намірів, бажання цим займатись.

Когнітивний компонент готовності до професійного самовизначення характеризується такими показниками, як розвиток пізнавальної сфери, творчого мислення, вміння сприймати та переробляти інформацію.

Емоційно-вольовий компонент готовності до професійного самовизначення включає в себе мобілізацію сил у потрібний момент, цілеспрямованість, наполегливість, самоконтроль, контроль власних емоцій та почуттів [5].

У нашому дослідженні готовність до вибору професії диференціюється за трьома рівнями – високим, середнім та низьким. Така диференціація робить більш наочною динаміку переходу особистості учня з одного рівня розвитку готовності до вибору професії на інший. Для визначення рівнів сформованості готовності учнів до вибору майбутньої професії ми розробили критерії визначення рівня розвитку компонентів готовності до професійного самовизначення. (Табл. 1).

Таблиця 1

Критерії визначення рівня розвитку готовності старшокласників до професійного самовизначення

Компоненти Рівень	Когнітивний	Мотиваційний	Емоційно-вольовий
	Критерії		
Високий	високий рівень розвитку пізнавальної сфери, обізнаності у проблемі професійного самовизначення та творчого мислення, сформовані вміння швидко сприймати та аналізувати інформацію, високий рівень здатності до самоаналізу та аналізу професій.	Високий рівень мотивації; наявність чіткої структури мотивів вибору професії, в ієрархічній структурі яких переважають мотиви, пов'язані з її змістом; чітко виражені професійні інтереси; майбутня професія обрана.	високий рівень самоконтролю, контролю над власними емоціями та почуттями, цілеспрямованість та наполегливість.
Середній	Середній рівень розвитку пізнавальної сфери, обізнаності у проблемі професійного самовизна-	Середній рівень мотивації; опосередкована мотивація вибору професії; диференціал-	Середній рівень розвитку самоконтролю, цілеспрямованості,

ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ

	чення та творчого мислення, не достатньо сформовані вміння швидко сприймати та аналізувати інформацію, середній рівень здатності до самоаналізу та аналізу професій.	ція професійної діяльності за ступенем привабливості; визначення ближньої професійної перспективи (навчальний заклад і т. ін.)	наполегливості, не достатні вміння мобілізувати свої сили у потрібний момент.
Низький	низький рівень сприймання та аналізу інформації, не здатність до творчого мислення.	Низький рівень мотивації; переважання мотивів, пов'язаних із зовнішньою привабливістю професії; відсутність професійних інтересів; питання вибору професії особистісно не актуалізовано, вибір професії відбувається під впливом зовнішніх факторів.	Низький рівень самоконтролю, відсутність бажання докладати зусиль за для досягнення цілі.

Для визначення рівня розвитку готовності старшокласників до професійного самовизначення, у відповідності до критеріїв, нами сформовано комплекс діагностичних методик. (Табл. 2)

Таблиця 2

Комплекс діагностичних методик для визначення рівня розвитку готовності старшокласників до професійного самовизначення

Компоненти	Методики
Когнітивний	анкети «Анкета для учня випускного класу» І.М.Чорна тест креативності Торренса
Мотиваційний	методики ОДАСІ СІН
Емоційно-вольовий	методики дослідження вольової організації особистості А. Хохлова. САН

Когнітивний компонент ми досліджували за допомогою: анкети «Анкета для учня випускного класу» автор І.М.Чорна [7], за допомогою якої визначали рівень розвитку пізнавальної сфери, обізнаності у проблемі професійного самовизначення. Результати показали, що старшокласники недостатньо обізнані в проблемі професійного самовизначення, не всі в достатній мірі володіють необхідною профінформацією.

Для визначення рівня розвитку творчого мислення, сформованості вміння швидко сприймати та аналізувати інформацію, ми використали тест креативності Торренса. Результати показали, що лише невелика кількість серед старшокласників володіють високим рівнем розвитку креативності, а саме 7%. Лише 4% старшокласників мають рівень креативності, який є нижчим за норму і лише 0,5% - низький. В межах норми рівень розвитку творчого мислення у 48% досліджуваних, відповідно 40,5% учнів старших класів володіють рівнем розвитку креативності, який є дещо вищим за норму.

Рівень розвитку мотиваційного компоненту ми діагностували за допомогою: методик ОДАСІ та анкети СІН. Результати діагностики спрямованості інтересів старшокласників показують, що інтереси учнів дуже різноманітні, значна кількість старшокласників віддають перевагу математиці – 13%, мистецтву – 10%, медицині – 10%, спорту – 9%. Надзвичайно малій кількості учнів притаманний хист до психології – 3%, педагогіки – 3%, філософії – 0%.

За результатами анкетного опитування СІН встановлено, що старшокласники обирали свою майбутню професію, тому, що:

Престижна професія - 8%

Перспективна професія – 10%

Висока оплата – 18%

Корисна професія – 9%

Цікава професія – 13%

Настоювали батьки – 14%

Покликання – 16%

Легко буде знайти місце роботи – 12%

Отже, у школярів переважають поверхневі мотиви вибору майбутньої професії.

Рівень розвитку моціно-вольового компонента ми діагностували за допомогою: методики САН та методики дослідження вольової організації особистості А. Хохлова. Встановлено, що процес професійного самовизначення, сама ситуація необхідності прийняття відповідального рішення вибору майбутньої професії у старшокласників викликає не високі показники рівня активності, настрої коливається від середнього до низького рівня, самопочуття є не дуже добрим.

Результати методики Хохлова показали, що 10,5% - це старшокласники що мають високий рівень вольової організації особистості; 38,5% - учні у яких вольові якості на середньому рівні розвитку, а у 51% старшокласників вольові якості знаходяться на низькому рівні, вони не готові до подолання труднощів у вирішенні проблеми професійного самовизначення.

Висновок

Важливою передумовою успішного професійного самовизначення є особистісна готовність. Ми запропонували структуру готовності до професійного самовизначення, яка складається із трьох основних компонентів: когнітивного, мотиваційного та емоційно-вольового. Дослідження показало, що рівень готовності до професійного самовизначення є середнім, що дає нам підстави стверджувати про необхідність розробки системи профінформаційних заходів, спрямованих на допомогу старшокласникам у професійному самовизначенні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ашаренкова Н.Г. Творче мислення: його особливості і засоби розвитку (на прикладі підвищення кваліфікації спеціалістів) / Н.Г. Ашаренкова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://newacropolis.org.ua/ru/node/12278>>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
2. Головаха Е.И. Жизненная перспектива и профессиональное самоопределение молодежи / Е. И. Головаха – К. : Наук. думка, 1988. – 142 с.
3. Закатнов Д.О. Технології активізації професійного самовизначення старшокласників / Д.О. Закатнов – Тернопіль : 2001. – 99 с. (Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету).
4. Кавуненко Н.В. визначення змісту та структури особистісної готовності до професійної діяльності/ Н.В. Кавуненко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://mp2.umo.edu.ua/wpcontent/uploads/2012/04/%D0%9A%D0%B0%D0%B2%D1%83%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE.pdf>>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
5. Климов Е. А. Как выбирать профессию / Е. А. Климов – М.: Просвещение, 1990. –159с
6. Мачуська І.М. Дослідження рівня готовності до професійного самовизначення в учнів старшого шкільного віку/ І.М. Мачуська/Збірник наукових праць. – 2012. №16. С. 18-21.
7. Чорна І.М. Формування психологічної готовності майбутнього вчителя до профорієнтаційної роботи у школі: дисертація канд. психол. наук: 19.00.07 / Національний педагогічний ун-т ім. М.П.Драгоманова. — К., 2003. — 349с.

Поважна І.

Науковий керівник – доц. Сіткар В.І.

ФОРМУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОГО СТАВЛЕННЯ ДО МАТЕРИНСТВА У СТУДЕНСЬКОЇ МОЛОДІ

Актуальність дослідження. Тема материнства все частіше привертає увагу дослідників різних наукових сфер: психології, медицини, фізіології, соціології, історії, культурології, етнології тощо. Сьогодні спостерігається зростання феноменів порушеного материнства: відмова від вагітності та вигодовування, відмова від дитини, аборти, жорстоке поводження з дитиною тощо, які є складовими різних виявів інфантициду. Саме тому вивчення чинників та механізмів формування психологічної готовності до материнства є досить важливою й невирішеною проблемою в сучасній психології. Соматичне та психічне здоров'я людини значною мірою залежить від правильно пройдених ранніх етапів розвитку особистості.